

BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG - NHỮNG CÁCH LÀM SÁNG TẠO Ở LÀNG NGHỀ TĂM HƯƠNG QUẢNG PHÚ CẦU, ỨNG HÒA, HÀ NỘI

Lê Thị Minh Điềm
Học viên cao học Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương
*Email: Ledimpun@gmail.com

/Ngày nhận bài: 05/04/2025

/Ngày nhận bài sửa sau phân biện: 16/04/2025

/Ngày chấp nhận đăng: 20/04/2025

TÓM TẮT

Trong thời đại ngày nay, nhờ sự phát triển của khoa học công nghệ, các quốc gia, dân tộc trên thế giới có xu hướng ngày càng xích lại gần nhau hơn thì văn hoá truyền thống dân tộc ngày càng trở thành trung tâm của sự chú ý. Đề văn hóa thật sự trở thành “hồn cốt”, kết nối truyền thống và hiện đại đòi hỏi phải có những cách làm mới, làm hay, hiệu quả trong việc giữ gìn, bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa tốt đẹp của dân tộc. Vấn đề này đã và đang được đặt ra cấp bách cho toàn Đảng, toàn dân và cho cả cộng đồng.

Bài viết đi sâu tìm hiểu, phân tích những nét chính về vị trí địa lý, văn hóa truyền thống và con người ở làng nghề tăm hương Quảng Phú Cầu, Ứng Hòa, Hà Nội, qua đó thấy được những cách làm hay, thiết thực, hiệu quả trong việc duy trì và phát triển nghề thủ công truyền thống gắn liền với đời sống văn hóa, tâm linh của người Việt. Qua đó, khẳng định hướng đi đúng đắn, sáng tạo của Đảng bộ, chính quyền và nhân dân nơi đây trong bảo tồn, lưu giữ, phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của làng nghề trước tác động mạnh mẽ, đa chiều của toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế hiện nay.

Từ khóa: Làng nghề, Quảng Phú Cầu, tăm hương, văn hóa truyền thống

PRESERVING AND PROMOTING TRADITIONAL CULTURAL VALUES - CREATIVE METHODS IN THE INCENSE MAKING VILLAGE OF QUANG PHU CAU, UNG HOA, HANOI

ABSTRACT

In today's era, thanks to the development of science and technology, countries and nations around the world are increasingly coming closer together, making traditional cultural heritage the center of attention. For culture to truly become the "soul," connecting tradition and modernity requires new, effective, and innovative approaches to preserving, conserving, and promoting the beautiful cultural values of the nation. This issue has become an urgent concern for the entire Party, the whole people, and the community.

The article delves into the geographical location, traditional culture, and the people of the incense-making village of Quang Phu Cau, Ung Hoa, Hanoi. It highlights effective and practical methods for maintaining and developing traditional crafts that are closely linked to the cultural and spiritual life of the Vietnamese people. It affirms the correct and creative direction of the local Party committee, government, and people in preserving, safeguarding, and promoting the traditional cultural values of the village in the face of the strong and multifaceted impacts of globalization and international integration today.

Keywords: Craft village, Quang Phu Cau, incense sticks, traditional culture

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Xã Quảng Phú Cầu (huyện Ứng Hòa, thành phố Hà Nội) có nghề làm hương ngót trăm năm nay, là nơi lưu giữ tinh hoa truyền thống. Từ những que tăm hương nhỏ bé, người thợ khéo léo thổi hồn vào từng sản phẩm, mang theo hương thơm thanh khiết và dấu ấn của đất trời. Thời gian gần đây, làng nghề tăm hương Quảng Phú Cầu còn trở thành điểm đến thu hút đông đảo du khách trong và ngoài nước tham

quan, tìm hiểu nét văn hóa lâu đời ở Thủ đô. Nhờ có sự quan tâm của cấp ủy, chính quyền địa phương, sự đồng lòng của nhân dân nơi đây, đã xuất hiện nhiều cách làm hay, hiệu quả, vừa nâng cao đời sống kinh tế xã hội, đồng thời góp phần gìn giữ những nét văn hóa độc đáo của làng nghề truyền thống này.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Nghiên cứu này sử dụng cách tiếp cận đa dạng, kết hợp

giữa văn hóa và giáo dục học, kết hợp giữa nghiên cứu lý thuyết, tham quan, trao đổi, khảo sát thực tiễn để đảm bảo tính toàn diện và khách quan. Việc kết hợp này giúp làm sáng tỏ cả nền tảng lý thuyết lẫn ứng dụng thực tiễn trong giới thiệu, quảng bá hình ảnh làng nghề, những nét đặc sắc của văn hóa truyền thống, tuyên truyền những cách làm hay, hiệu quả trong bảo tồn văn hóa làng nghề. Đồng thời rút ra những định hướng bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu.

Nghiên cứu sử dụng phương pháp lý thuyết và thực tiễn, bao gồm phân tích, tổng hợp, so sánh tài liệu và quan sát thực nghiệm. Các phương pháp điều tra, đàm thoại và quan sát thực tế cũng được sử dụng để đánh giá đúng thực trạng, hướng phát triển và ứng dụng kết quả nghiên cứu trong lưu giữ, bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam nói chung và ở làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu nói riêng.

3. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

Kết quả nghiên cứu phản ánh đúng những nét đặc sắc của làng nghề tằm hương, khẳng định việc bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu có vai trò, vị trí đặc biệt quan trọng, nhất là trong xu thế mở cửa hội nhập toàn cầu hóa như hiện nay, góp phần nâng cao nhận thức, trách nhiệm của cộng đồng, quảng bá hình ảnh của quê hương đất nước, những giá trị truyền thống tốt đẹp của văn hóa Việt Nam đến bạn bè trên thế giới. Đặc biệt, góp phần giáo dục thế hệ trẻ biết trân trọng những giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam.

Hiện nay phù hợp với xu thế chung của thời đại, chúng ta đang tích cực xây dựng nền văn hoá vừa mang những giá trị truyền thống vừa mang nét hiện đại. Văn hóa truyền thống ở đây chính là: Những nét đặc trưng của một nền văn hoá, được công nhận và truyền lại qua nhiều thế hệ cho phép ta phân biệt một cộng đồng này với một cộng đồng khác, một dân tộc này với một dân tộc khác, một nền nghệ thuật này với một nền nghệ thuật khác... Tuy nhiên, văn hóa truyền thống cũng không phải là những yếu tố bất di bất dịch, mà ngược lại nó luôn luôn biến động cùng với những thay đổi của xã hội và con người.

Như vậy, văn hóa truyền thống không phải là di tích của quá khứ, hay là một hình thức biểu hiện nào đó chỉ đơn thuần do ý chí nghĩ ra, mà nó phải là cái đã được chúng ta sàng lọc, đúc kết và “chọn lựa” giữa những cái có liên quan tới cuộc sống và đã được thời gian thử thách. Những đặc trưng văn hoá truyền thống trở thành cơ sở cho việc phân biệt các nền văn hoá, là tấm gương phản chiếu vốn văn hoá truyền

thống của dân tộc từ đó đưa đến nhận thức rõ về quá trình tồn tại lâu bền của các đặc trưng đó ra sao và vai trò của nó trước xu thế xã hội mới như thế nào.

3.1. Một số nét chính về làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu

Cách trung tâm Hà Nội khoảng 40km, Quảng Phú Cầu có diện tích 8,91 km², gồm 6 thôn là Xà Cầu, Quảng Nguyên, Phú Lương Thượng, Phú Lương Hạ, Cầu Bàu, Đạo Tú; Nằm ở phía đông bắc huyện Ứng Hòa, phía đông giáp xã Phú Túc (huyện Phú Xuyên); phía tây và bắc giáp xã Hồng Dương (huyện Thanh Oai); phía tây nam giáp xã Trường Thịnh và Liên Bạt. Nằm ở vị trí tiền đồn của huyện về phía bắc, lại có 2 trục giao thông huyết mạch chạy qua là quốc lộ 21B từ Hà Đông qua Vân Đình đi Hòa Bình và Hà Nam và đường 429A từ Quán Tròn qua Phú Xuyên nối liền với Quốc lộ 1. Ngoài ra, còn có sông Nhuệ ở phía bắc xã chảy vào sông Đáy ở Vân Đình và kênh Bắc Quảng Hoa nối sông Nhuệ và sông Đáy theo hướng đông tây. Vì vậy, Quảng Phú Cầu có điều kiện giao thông thuận lợi để giao lưu kinh tế và văn hóa. Hiện nay, hợp tác xã hương Quảng Phú Cầu có hơn 3.000 hộ tham gia sản xuất, với nhiều sản phẩm OCOP đạt 3 sao (hương nén, hương nụ, hương vòng) và 4 sao (nụ quế từ bi hương, nụ trám từ bi hương, nụ trầm từ bi hương, hương vòng). Không chỉ là một làng nghề truyền thống, Quảng Phú Cầu còn thu hút nhiều du khách đến tham quan, tìm hiểu nét văn hóa lâu đời ở Thủ đô.

Ủy ban nhân dân thành phố Hà Nội đã quyết định công nhận “Điểm du lịch làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu”, xã Quảng Phú Cầu, huyện Ứng Hòa, thành phố Hà Nội. Đây là một bước tiến quan trọng, khẳng định tiềm năng và giá trị du lịch của làng nghề, tạo động lực thúc đẩy phát triển kinh tế địa phương...Điểm du lịch Làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu có tài nguyên du lịch văn hóa phong phú, có 6 thôn được Ủy ban Nhân dân tỉnh Hà Tây (cũ) công nhận là làng nghề truyền thống gồm: Làng nghề chẻ tằm hương truyền thống thôn Phú Lương Thượng và làng nghề chẻ tằm hương truyền thống thôn Phú Lương Hạ; Làng nghề sản xuất hương đen truyền thống thôn Xà Cầu; Làng nghề chẻ tằm hương truyền thống thôn Đạo Tú; Làng nghề chẻ tằm hương truyền thống thôn Cầu Bàu và làng nghề chẻ tằm hương truyền thống thôn Quảng Nguyên.

Điểm du lịch làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu là vùng đất giàu truyền thống lịch sử, văn hóa, có 22 công trình di tích, trong đó 8 di tích đã xếp hạng (4 di tích xếp hạng cấp quốc gia, 4 di tích xếp hạng cấp thành phố). Ngoài ra đến với làng nghề, du khách cũng có thể thăm các di tích lịch sử, văn hóa cấp quốc gia như: Di tích lịch sử - văn hóa Đình Phú Lương; Chùa Bàu Bôi; Di tích lịch sử, kiến trúc - nghệ thuật

VĂN HÓA - CULTURE

cấp Quốc gia đình Quảng Nguyên; chùa Quảng Nguyên... Từ lâu, đây đã là một điểm đến du lịch được thành phố quy hoạch, phát triển và đẩy mạnh hợp tác để nhiều người ngoài Hà Nội, bao gồm cả khách quốc tế biết đến, ghé thăm, trải nghiệm.

3.2. Nét đẹp truyền thống đặc sắc của tằm hương Quảng Phú Cầu

Nói đến hương Quảng Phú Cầu là nói đến nét đẹp văn hóa truyền thống hàng trăm năm tuổi, hương của làng nghề Quảng Phú Cầu không lẫn vào đâu - có màu sắc và mùi hương đặc trưng, thơm nhưng không quá nồng, ít khói, cháy rất lâu, bền màu, đẹp mắt, đặc biệt là an toàn với sức khỏe, bởi người làm nghề có bí quyết riêng trong việc pha chế các nguyên liệu thảo mộc như: Quế, sả, trầm... Tằm hương nơi đây chủ yếu mang màu vàng, đỏ nên rất đẹp và nổi bật, sản phẩm chính của làng nghề chủ yếu là chân hương hay tằm hương, sau này để phục vụ nhu cầu thị trường, bà con mới làm thêm các sản phẩm khác như hương thành phẩm, tằm tre, que xiên, chổi tre...

Với một sản phẩm truyền thống mang cả yếu tố tâm linh, người làm tằm hương ở Quảng Phú Cầu luôn tỉ mỉ, kì công từ khâu chọn tre, nứa, vầu để vót thành những thanh nhỏ dài, sau đó đem nhuộm màu và phơi khô. Tiếp theo đó là công đoạn trộn keo là khó nhất, mỗi gia đình ở xã Quảng Phú Cầu đều nắm giữ những bí quyết trộn keo riêng, mặc dù giờ đây đã có máy móc hỗ trợ, thì người thợ làm hương vẫn phải chín chu, tỉ mỉ và cần phải có đôi bàn tay khéo léo, trộn keo trong thời tiết hanh khô trong mùa đông luôn là thử thách lớn nhất đối với những người thợ làm hương, trộn sao cho keo mịn và có độ ẩm vừa phải thì keo mới có thể bám chặt vào chân hương. Nếu pha trộn không theo một tỉ lệ nhất định thì nén hương sẽ không thơm, không mịn và rất dễ bị tắt nửa chừng khi đốt. Trước đây, việc sản xuất hoàn toàn bằng thủ công. Nay để đáp ứng nhu cầu thị trường và giúp nâng cao chất lượng sản phẩm, người dân đã áp dụng máy móc vào sản xuất, nhờ đó công việc cũng đỡ vất vả hơn, sản phẩm ra ít bị lỗi hơn, đẹp hơn và cũng nâng cao được năng suất lao động hơn trước đây.

3.3. Hiệu quả đến từ những cách làm sáng tạo

Nếu nén hương được coi là cầu nối giữa cuộc sống hiện tại và thế giới tâm linh trong văn hóa Việt, thì Quảng Phú Cầu là một làng nghề đang giữ gìn nét đẹp văn hóa đó. Những năm gần đây, khi người dân Quảng Phú Cầu biết phát huy thế mạnh của làng nghề để phát triển du lịch, đáp ứng nhu cầu tham quan, chụp ảnh của du khách đã góp phần tạo thêm sức hút lớn, đem lại sức sống mới cho làng nghề. Sản phẩm tằm hương làng nghề truyền thống Quảng Phú Cầu không chỉ cung ứng cho thị trường trong nước mà còn xuất khẩu qua nhiều nước như Trung Quốc, Ấn Độ, Malaysia, Vương quốc Anh. Đặc biệt, làng nghề

tằm hương Quảng Phú Cầu gần đây đã trở thành điểm đến của du khách trong và ngoài nước để tham quan và trải nghiệm làng nghề.

Nhận thấy nhu cầu tham quan, khám phá cảnh đẹp làng hương, người dân Quảng Phú Cầu đã tạo ra những không gian để khách du lịch thỏa sức chụp ảnh. Họ sắp xếp những bó chân hương là hình bản đồ Việt Nam, hình cờ đỏ sao vàng, hình những bông hoa, cây hoa... Ngay hình bản đồ Việt Nam cũng có nhiều sáng tạo, với nhiều hình thức, cách bố cục màu sắc khác nhau. Thông thường, người ta hay tạo hình bằng cách để rỗng ở giữa, các bó hương tạo thành viền, nền chung quanh để khách đứng giữa “rừng hương” chụp ảnh. Sự sáng tạo này cùng việc đẩy mạnh quảng bá, truyền thông qua các kênh mạng xã hội, làng nghề tằm hương truyền thống Quảng Phú Cầu đã và đang trở thành điểm đến mới lạ thu hút du khách trong nước cũng như quốc tế.

Đặc biệt, khi đến làng hương, sẽ là thiếu sót nếu không tìm hiểu câu chuyện làm hương của người dân. Phần lớn các hộ gia đình vẫn sử dụng các nguyên liệu truyền thống có trong tự nhiên như: Trầm, tùng, trắc, bạch chỉ, hoa hồi, quế chi, nhựa cây trám, củ, rễ cây hương bài, than xoan... Tùy thuộc vào mỗi loại hương mà người dân pha trộn với tỷ lệ thích hợp. Đi dạo bất cứ không gian nào trong làng, mùi hương dịu nhẹ thoảng trong gió làm khách du lịch cảm thấy dễ chịu. Có thể khẳng định, việc vừa tạo ra sản phẩm phục vụ thị trường trong nước lẫn quốc tế, kết hợp với phát triển du lịch làng nghề, du lịch trải nghiệm tại xã Quảng Phú Cầu đã mang lại lợi ích kép về kinh tế, tạo việc làm và nâng cao thu nhập cho người dân địa phương đồng thời vẫn gìn giữ và bảo tồn những giá trị văn hóa truyền thống.

3.4. Một số định hướng bảo tồn và phát huy giá trị truyền thống của làng nghề tằm hương Quảng Phú Cầu

Trước những tác động của kinh tế thị trường, xu thế

VĂN HÓA - CULTURE

toàn cầu hóa hiện nay, cần có những định hướng chiến lược, lâu dài nhằm lưu giữ, bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu trong thời gian tới.

Trước tiên, phải nâng cao nhận thức, trách nhiệm của cộng đồng về những giá trị tốt đẹp của văn hóa truyền thống trước những vận động, biến đổi của xu thế thời đại, đồng thời, phát huy vai trò của cấp ủy, chính quyền, các tổ chức đoàn thể, các cơ quan quản lý văn hoá các cấp với vai trò định hướng, tạo dựng nguồn lực trong việc giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa truyền thống làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu.

Hai là, coi trọng và làm tốt công tác bảo tồn di sản văn hoá của làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu thông qua việc thống kê, lập hồ sơ di sản văn hóa; khuyến khích tạo điều kiện cho tổ chức, cá nhân nghiên cứu sâu, bảo quản, truyền dạy và giới thiệu những giá trị văn hóa làng nghề; áp dụng các biện pháp cần thiết của chính quyền các cấp để bảo vệ các giá trị văn hóa truyền thống đặc sắc, ngăn chặn nguy cơ làm mai một, sai lệch hoặc thất truyền.

Ba là, gắn kết chặt chẽ du lịch với dịch vụ trong sự phát triển hài hoà, bền vững của các mục tiêu phát triển kinh tế - xã hội, chú trọng đổi mới tổ chức, nội dung và cơ chế quản lý; tăng cường phân cấp quản lý văn hóa, xã hội; rà soát, bổ sung các văn bản quy định về cơ chế, chính sách văn hóa, các quy chế quản lý hoạt động văn hóa phù hợp với yêu cầu mới trên địa bàn thành phố

Bốn là, tuyên truyền, quảng bá các giá trị văn hoá cũng như các điểm du lịch gắn liền với các giá trị văn hoá truyền thống của làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu; tuyên truyền, vận động, hướng dẫn cho nhân dân trong làng nghề bảo tồn, biết tự hào và trân trọng những giá trị tinh thần, đạo đức, phong tục tốt đẹp của mình, phát huy các giá trị văn hóa tích cực truyền thống trong xây dựng cuộc sống mới.

Năm là, nâng cao năng lực cho cộng đồng, đào tạo kỹ năng đón tiếp và phục vụ khách du lịch. Tăng cường đào tạo, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực; đặc biệt là chú trọng việc truyền dạy nâng cao nhận thức cho thế hệ trẻ kế thừa bảo tồn, gìn giữ, phát huy giá trị văn hóa truyền thống tốt đẹp của làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu.

Sáu là, nghiên cứu xây dựng cơ chế chính sách nhằm huy động và phát huy nội lực; tiếp tục đẩy nhanh đầu tư xây dựng hệ thống kết cấu hạ tầng kinh tế, văn hóa - xã hội một cách đồng bộ, tiến hành xã hội hóa hoạt động bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu nhằm vận động và thu hút mọi lực lượng xã hội trong nước và ngoài

nước, các thành phần kinh tế tham gia các hoạt động sáng tạo, cung cấp và phổ biến các giá trị văn hóa tốt đẹp của làng nghề, tạo điều kiện cho văn hóa phát triển mạnh mẽ, rộng khắp, phong phú và nâng cao dần mức hưởng thụ văn hóa của nhân dân.

4. KẾT LUẬN

Làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu tiêu biểu cho đặc trưng văn hoá truyền thống Việt Nam đã được thể hiện khá rõ nét và đa dạng trong dòng chảy văn hoá Việt Nam tự ngàn đời. Nhìn lại quá trình phát triển của làng nghề tâm hương truyền thống Quảng Phú Cầu chúng ta không thể phủ nhận đi các đặc trưng văn hoá truyền thống chính là cơ sở, nền tảng vững chắc để cấu thành lên một xã hội bền vững và phát triển. Đặc biệt trong xu thế toàn cầu hóa, kinh tế thị trường hiện nay, các giá trị văn hoá mới được hình thành nhưng không vì thế mà truyền thống bị mai một, sức sống trường tồn của văn hoá truyền thống là những đặc trưng, những nét cổ hữu đã được thừa nhận và có giá trị cao. Hướng tới xây dựng một nền văn hoá vừa dân tộc vừa hiện đại làm nổi bật bản sắc dân tộc đang trở thành mục tiêu hàng đầu của Đảng, Nhà nước ta.

Như vậy, làm thế nào để phát huy hơn nữa những giá trị truyền thống tốt đẹp của làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu là nhiệm vụ được đặt ra cho các cấp chính quyền, các nhà quản lý văn hoá. Phần đầu phát triển làng nghề tâm hương Quảng Phú Cầu nói riêng cũng như nền văn hóa dân tộc nói chung vừa mang những nét đặc trưng văn hoá truyền thống vừa đổi mới, tiến bộ sao cho phù hợp với yêu cầu khi đất nước bước vào kỷ nguyên mới, kỷ nguyên vươn mình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Phạm Duy Đức. (2021).** *Quan điểm của Đảng về phát huy nguồn lực văn hóa*, <https://www.tapchicongsan.org.vn/>
- Cao Thu Hằng. (2021).** *Xây dựng nền văn hóa mới, con người mới trong thời kỳ hội nhập quốc tế ở nước hiện nay* <https://www.tapchicongsan.org.vn/>
- Nguyễn Trọng Chuẩn, Nguyễn Văn Huyền. (2002).** *Giá trị truyền thống trước thách thức của toàn cầu hóa*. Hà Nội: Nxb Chính trị quốc gia.
- Trần Huyền. (2021).** *Nâng cao hiệu quả hoạt động quản lý, bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa, góp phần xây dựng Hà Nội trở thành đô thị văn minh, hiện đại*, <https://www.tapchicongsan.org.vn/>
- Nguyễn Phú Trọng. (2002).** *Vì một nền văn hoá dân tộc hiện đại*. Hà Nội: Nxb Văn hoá thông tin.
- Huỳnh Thái Vinh. (2001).** *Những vấn đề văn hoá Việt Nam đương đại (Tập 1 & 2)*. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.